

Oponentský osudek na disertační práci Mgr. Barbory Kocánové

De mutacionibus aeris. Kořeny, tradice a vývoj středověké nauky o předpovídání počasí, včetně recepce v bohemikálních rukopisech

Předložená disertační práce se zabývá tématem předpovídání počasí ve starověku a středověku. Doktorandka tuto náročnou oblast zpracovala podrobně a přehledně. Úspěšně prokazuje, že je schopná pracovat se středověkými rukopisy a je detailně obeznámená s relevantní sekundární literaturou, že myslí samostatně a je s to formulovat vlastní teze a závěry. Doktorandka shromáždila velmi bohatý a z části dosud zcela opomíjený materiál a úspěšně jej analyzuje a kontextualizuje. Protože toto je oponentský posudek, nebudu ji dále chválit, ale budu se soustředit na kritické připomínky a náměty.

Téma práce je poměrně složité. Obecně vzdělaný čtenář se v předloženém textu někdy poněkud ztrácí. Myslím, že by bylo vhodné krátce dovysvětlit složitější termíny a praktiky. Není jich tolik, aby to práci jako celek příliš prodloužilo, naopak se domnívám, že by jí to prospělo. Např. nerozumím větě „Účinek je též závislý na postavení planet vůči Slunci, charakterizovaném vzhledem ke čtvrtím cyklu.“ (str. 55); nevím ani, co je to „blýskání na časy“ (str. 57). „...Je zdůrazněna důležitost šířky zeměpisné Měsíce (měřeno ve stupních - indikace toho, jak daleko na sever či na jih od ekliptiky leží). Jsou uvažovány též planety, zejména vzhledem k poloze ve znamení, které by popsalo charakter větru pro příští měsíc.“ (str. 58). „V kontextu předpovídání počasí jde o tzv. body deště (*pars pluviarum*)... Jeden zjistíme součtem stupňů od místa konjunkce Slunce a Měsíce k domu Měsíce (v noci opačně), kterýžto výsledek připočteme k místu ascendentu konjunkce.“ (str. 82). Nevím, co je to „astrologické místo“ (str. 95), nerozumím pozn. 384 na téže stránce, a tak podobně.

V názvu doktorandka slibuje zpracovat „vývoj“ této nauky, to se však neděje. Postupuje sice především chronologicky, představuje nicméně spíše jednotlivé texty a typy předpovídání počasí a konkrétní vlivy jednotlivých autorů na další autory. O vlastním vývoji nauky (např. také v závislosti na vývoji astronomie a jiných disciplín) není explicitně řeč. Celkově se práce podle mého názoru trochu utápí v jednotlivostech, byť dosud nezpracovaných. Jednotlivé podkapitolky by mohly být doplněny závěrem, který by jasně formuloval charakter a přínos jednotlivých období. V tuto chvíli mnohé z nich končí nějakou velmi specifickou informací o

konkrétním textu (např. str. 37 nebo 59; na str. 119 končí podkapitolka o Robertovi z Yorku dost překvapivě: „V každé vodě je totiž přítomné světlo.“). Užitečná je kapitola 8, která materiál třídí jasněji, i zde ovšem dochází k různým skokům a jde opět o typologii, ne o vývoj.

Doktorandka objevila řadu nových textů, podařilo se jí zpochybnit nebo vyvrátit mnoho dřívějších názorů a tezí. Svůj vlastní příspěvek však obvykle formuluje velmi opatrně a až příliš skromně. (Jde např. o identifikace textů, které jsou v katalozích rukopisů identifikovány špatně nebo vůbec, o určení autorství, odhalení vzájemných vlivů jednotlivých autorů atd.)

Kapitola 5, „Arabská tradice předpovídání počasí a její převzetí Evropou“, se nesnaží pojmut arabskou tradici v celé její šíři, ale soustředí se pouze na ta díla, která byla přeložena do latiny. Na tento přístup má autorka právo, přeci jen bych ale v takovém případě preformulovala název kapitoly. Autorka obhajuje používání polatinštěných jmen arabských autorů a při odkazování na jejich používá většinou latinské názvy (např. *Epistola in rebus eclipsis*, str. 80, kde je to zvláště podivné, protože latinské verze mají ve skutečnosti tituly různé, nebo *De mutatione temporum*, což jsou původně dva oddělené dopisy, str. 83). Tato praxe je myslím obhajitelná pouze tehdy, pokud autorce explicitně půjde o „Převzetí arabské tradice západní Evropou“. Pokud však mluví prostě o „arabské tradici“, takto postupovat nelze. Osobně si myslím, že český čtenář by ocenil, kdyby u nás neznámou arabskou tradici ve své práci představila detailně a ne pouze s ohledem na její recepci v Evropě.

V samém závěru práce poukazuje doktorandka na to, že „nauka o předpovídání počasí nebyla nijak metodicky vymezena, neměla žádný samostatný *modus vivendi*“ (str. 177). To ostatně také názorně vyplývá z jejího detailního studia bohemikálních rukopisů, které jsou většinou sborníkového charakteru a obsahují řadu dalších textů. Na základě tohoto poznatku mohla doktorandka prohledat také rukopisy, které obsahují další texty, se kterými se v kontextu předpovídání počasí opakovaně setkala. Ty by ji mohly přivést k jiným, dosud opomenutým rukopisům a textům relevantním pro její výzkum. Doktorandka tak např. ponechala nepovšimnutý rukopis NK I F 35, tzv. *Confundarius maior* augustiniánského kanovníka z Roudnice Matouše Berana (sepsaný ca. 1422-1431, alespoň částečně v Erfurtu), který na fol. 23v obsahuje zodiakální brontologium (myslím, že by mohlo jít o model, ze kterého Oldřich Kříž z Telče možná opsal svůj text v NK I G 6, fol. 176v, o kterém doktorandka píše na str. 70), a na fol. 28v pak kalandologický text (možná nepřímo převzat z Klareta – viz disertace str. 71). Podrobnější analýza tohoto rukopisu, včetně specifického kontextu, v jakém se v něm krátké texty o předpovídání počasí nacházejí, by myslím byla velmi užitečná. (Je samozřejmě náhoda, že tento konkrétní rukopis znám, přesto mě to přivádí k myšlence, že krátkých textů

relevantních pro předložený výzkum bude v pozdně středověkých bohemikálních rukopisech jistě více.)

Z této práce by podle mého názoru mohla a měla vzniknout tištěná monografie pro širší vzdělanou veřejnost. Za tímto účelem by myslím bylo dobré text upravit tak, aby byl čtivější, dovysvětlit některé termíny a praktiky a jasněji formulovat hlavní myšlenky a závěry.

Práce je psána pěknou a správnou češtinou, překlepů a drobných chyb není mnoho (nebudu je zde jednotlivě vypisovat, další pečlivé pročtení by však textu jednoznačně prospělo). Někde se autorka opakuje (např. na str. 78 o *apertio portarum*, také v pozn. 287 a 289, na str. 92, řádek 3-4 a jinde.)

Drobnosti:

V soupisu rukopisů na konci práce chybí rkp. APH, KMK A 57 (zmíněný na str. 67), z bohemikálních rukopisů Versorova komentáře k Aristotelovi je sem zahrnut pouze jeden (NK I E 38).

Na str. 63 doktorandka píše: „Především později se rozšířila víra v působení světců, např. Eliáše, na jehož slovo vzniká déšť.“ – Eliáš není světec, ale starozákonní prorok a tento výraz je přímým citátem z Bible (1. Kniha královská, kap. 17, verš 1: *et dixit Helias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Ahab vivit Dominus Deus Israhel in cuius conspectu sto si erit annis his ros et pluvia nisi iuxta oris mei verba*).

Poznámky 62-93 (str. 29-35) odkazují převážně na knihu Daryna Lehouxe. Myslím, že tato část, takto úzce závislá na jednom moderním sekundárním pramenu, by mohla být v rámci disertace podstatně kratší.

Některé věty působí nesourodě – není jasné, zda autorka popisuje svůj pramen nebo formuluje obecné hodnocení, např. „Slunce je skutečně těleso, které může vyvolávat změny v ovzduší.“ (str. 33) nebo „Teorie je zcela racionální“ (str. 85).

Doktorandka mluví o „augustiniánech“ a nerozlišuje přitom augustiniány poustevníky (na Starém Brně) od augustiniánů kanovníků (jako byl Oldřich Kříž z Telče) (str. 148 a 150).

Na str. 102 uvádí autorka novou kapitolu o „původních“ dílech, které jsou však, jak sama píše, rovněž „velmi závislá“ na arabských spisech. Na tomto místě by se myslím hodilo nějaké metodologické rozlišení překladu, adaptace a „původních“ děl.

Zmíněné náměty a připomínky nicméně nijak nesnižují nesporné kvality předložené práce. Disertace Barbory Kocánové odpovídá nárokům na disertační práci na FF UK, vřele ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

Doc. Lucie Doležalová, PhD

Ústav řeckých a latinských studií FF UK